

УДК 343.982

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДОПИТУ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ

Бондар В.С., к. ю. н.,
доцент кафедри спеціальних та професійних дисциплін
Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка
Кривонос М.В., старший науковий співробітник
Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

Стаття присвячена висвітленню організаційних і тактичних особливостей використання спеціальних знань при проведенні допиту в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Ключові слова: розслідування, злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, допит, спеціальні знання, спеціаліст, експерт.

Статья посвящена рассмотрению организационных и тактических особенностей использования специальных знаний при проведении допроса в расследовании преступлений в сфере оборота наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров.

Ключевые слова: расследование, преступления в сфере оборота наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров, допрос, специальные знания, специалист, эксперт.

Bondar V.S., Kryvonos M.V. PECULIARITIES OF SPECIAL KNOWLEDGE DURING QUESTIONING IN INVESTIGATION OF CRIMES RELATED TO NARCOTIC DRUGS, PSYCHOTROPIC SUBSTANCES, THEIR ANALOGUES OR PRECURSORS

The article considers organizational and tactical features of use of special knowledge during questioning in investigation of crimes related to narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors.

Key words: investigation of crimes related to narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors, questioning expertise, specialists and experts.

Постановка проблеми. Однією з основних форм використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів є участь спеціаліста у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій.

Результати аналізу спеціальної літератури, інтерв'ювання співробітників органів досудового розслідування свідчать, що останні майже не користуються допомогою спеціалістів при проведенні такої важливої слідчої (розшукової) дії як допит, що суттєво знижує його результативність.

Ступінь розробленості проблеми. Тактичні та організаційні основи застосування спеціальних знань у проведенні допиту при розслідуванні злочинів взагалі та злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів зокрема закладені в роботах

В.П. Бахіна, В.К. Весельського, Т.С. Волчецької [1], Є.П. Гришиної [2], Є.І. Замиліна, П.П. Іщенко [3], В.В. Коваленка [4], В.О. Коновалової, М.І. Порубова [5], В.О. Снеткова [6], О.Р. Ратінова, Т.Д. Телегіної,

В.Ю. Шепітька [7] та багатьох інших учених. Проаналізувавши рекомендації зазначених авторів, вважаємо доцільним використовувати загальний методологічний підхід до викладення особливостей використання спеціальних знань при проведенні допиту в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних, психотропних речовин, прекурсорів.

Разом із тим, тактичні та організаційні особливості використання спеціальних знань при

проведенні допиту в провадженнях зазначеної категорії недостатньо докладно досліджені в літературі.

Тому розгляд організаційних й тактичних особливостей використання спеціальних знань при проведенні даної слідчої (розшукової) дії є актуальним завданням.

Метою цієї статті є розгляд і конкретизація:

– завдань, що вирішуються за допомогою даної слідчої (розшукової) дії відповідно до специфіки механізму вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних, психотропних речовин, прекурсорів;

– завдань спеціалістів відповідного профілю, які залучаються для проведення допиту.

Виклад основного матеріалу. Важливість слідчої (розшукової) дії в розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних, психотропних речовин, прекурсорів зумовлена тим, що її результати:

– є додатковим джерелом отримання об'єктивної інформації для проведення судових експертиз та обґрунтування відповідей на питання;

– можуть бути використані для перевірки показань потерпілого, свідків, підозрюваного (обвинуваченого), оцінки достовірності експертних висновків;

– слугують засобом й підґрунтям перевірки робочих і висунення нових версій; аналізу специфічних ознак події, що перевіряється; складання програм (планів) розслідування та алгоритмів їх реалізації.

У спеціальній літературі зазначається, що вербальні слідчі (розшукові) дії, до яких від-

УДК 343.982

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДОПИТУ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ

Бондар В.С., к. ю. н.,
доцент кафедри спеціальних та професійних дисциплін
Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка
Кривонос М.В., старший науковий співробітник
Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

Стаття присвячена висвітленню організаційних і тактичних особливостей використання спеціальних знань при проведенні допиту в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Ключові слова: розслідування, злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, допит, спеціальні знання, спеціаліст, експерт.

Статья посвящена рассмотрению организационных и тактических особенностей использования специальных знаний при проведении допроса в расследовании преступлений в сфере оборота наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров.

Ключевые слова: расследование, преступления в сфере оборота наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров, допрос, специальные знания, специалист, эксперт.

Bondar V.S., Kryvonos M.V. PECULIARITIES OF SPECIAL KNOWLEDGE DURING QUESTIONING IN INVESTIGATION OF CRIMES RELATED TO NARCOTIC DRUGS, PSYCHOTROPIC SUBSTANCES, THEIR ANALOGUES OR PRECURSORS

The article considers organizational and tactical features of use of special knowledge during questioning in investigation of crimes related to narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors.

Key words: investigation of crimes related to narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors, questioning expertise, specialists and experts.

Постановка проблеми. Однією з основних форм використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів є участь спеціаліста у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій.

Результати аналізу спеціальної літератури, інтерв'ювання співробітників органів досудового розслідування свідчать, що останні майже не користуються допомогою спеціалістів при проведенні такої важливої слідчої (розшукової) дії як допит, що суттєво знижує його результативність.

Ступінь розробленості проблеми. Тактичні та організаційні основи застосування спеціальних знань у проведенні допиту при розслідуванні злочинів взагалі та злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів зокрема закладені в роботах

В.П. Бахіна, В.К. Весельського, Т.С. Волчецької [1], Є.П. Гришиної [2], Є.І. Замиліна, П.П. Іщенко [3], В.В. Коваленка [4], В.О. Коновалової, М.І. Порубова [5], В.О. Снеткова [6], О.Р. Ратінова, Т.Д. Телегіної,

В.Ю. Шепітька [7] та багатьох інших учених. Проаналізувавши рекомендації зазначених авторів, вважаємо доцільним використовувати загальний методологічний підхід до викладення особливостей використання спеціальних знань при проведенні допиту в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних, психотропних речовин, прекурсорів.

Разом із тим, тактичні та організаційні особливості використання спеціальних знань при

проведенні допиту в провадженнях зазначеної категорії недостатньо докладно досліджені в літературі.

Тому розгляд організаційних й тактичних особливостей використання спеціальних знань при проведенні даної слідчої (розшукової) дії є актуальним завданням.

Метою цієї статті є розгляд і конкретизація:

– завдань, що вирішуються за допомогою даної слідчої (розшукової) дії відповідно до специфіки механізму вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних, психотропних речовин, прекурсорів;

– завдань спеціалістів відповідного профілю, які залучаються для проведення допиту.

Виклад основного матеріалу. Важливість слідчої (розшукової) дії в розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних, психотропних речовин, прекурсорів зумовлена тим, що її результати:

– є додатковим джерелом отримання об'єктивної інформації для проведення судових експертиз та обґрунтування відповідей на питання;

– можуть бути використані для перевірки показань потерпілого, свідків, підозрюваного (обвинуваченого), оцінки достовірності експертних висновків;

– слугують засобом й підґрунтям перевірки робочих і висунення нових версій; аналізу специфічних ознак події, що перевіряється; складання програм (планів) розслідування та алгоритмів їх реалізації.

У спеціальній літературі зазначається, що вербальні слідчі (розшукові) дії, до яких від-

носитися й допит, проводяться з метою отримання від потерпілих, свідків, підозрюваних та обвинувачених інформації про відомі їм дані з приводу досліджуваних у провадженні обставин на основі мовного спілкування з ними та не предметних способів комунікації (за допомогою мови жестів, міміки, рухів тощо).

У свою чергу тактика вербальних слідчих дій визначається з урахуванням: а) процесуального статусу носія особистісно-доказової та орієнтуючої інформації, його відношення та ролі у вчиненому, якщо він є учасником події, що розслідується; б) зацікавленості або незацікавленості в об'єктивному розслідуванні кримінального провадження, бажанні або небажанні активно цьому сприяти; в) ступеню обізнаності відносно встановлюваних обставин, які складають предмет слідчої (розшукової) дії; г) соціально-демографічних, морально-психологічних, фізичних, психічних та інших особливостей носія інформації; г) обставин та умов сприйняття носієм інформації об'єкта, який став предметом слідчої (розшукової) дії.

У криміналістичній літературі тактиці проведення допиту підозрюваного (обвинуваченого) приділяється підвищена увага [2; 5; 9; 10]. Ця слідча (розшукова) дія є одним із основних джерел отримання вербальної інформації про злочини, що вчинені або готуються, всіх епізодах злочинної діяльності злочинної групи, ролі допитуваної особи у складі групи, особах та ролі інших членів групи в діяльності групи та вчиненні злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних, психотропних речовин, прекурсорів.

Допит – це найбільш поширена, й водночас складна та багатопланова слідча (розшукова) дія, суть якої полягає в одержанні від допитуваної особи відомостей, необхідних для встановлення обставин кримінального провадження, що розслідується. Специфікою допиту є його індивідуальність та залежність від комплексу тактичних прийомів [8, с. 110].

Важливість допиту позначається не тільки тим, що він є засобом формування і перевірки інформації, а й тим, що допит є способом захисту підозрюваного від підозри. Успіх його проведення, а, відповідно, повнота і достовірність отриманої інформації, багато в чому залежить від особистості слідчого, його досвіду і знань, інтуїції, професійної культури.

У розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних, психотропних речовин, прекурсорів, особливо тих, які вчинені організованими злочинними наркогрупованнями, їх фігурантами, як правило, є фахівці в галузі хімії, у тому числі ті, які працювали або працюють на підприємствах хімічної промисловості, добре обізнані в технологіях виготовлення наркотичних речовин, медичних препаратів, вирощування нарковмісних рослин. А тому для належного допиту таких осіб обов'язково повинні залучатися особи, які володіють відповідними спеціальними знаннями.

Правовою підставою участі обізнаних осіб у допиті є положення ст. 71 КПК України, відповідно до якої спеціаліст може бути залучений до процесуальної дії для надання консультацій зі спеціальних питань та технічної допо-

моги. Їх роль у допиті обумовлена сприяттям отриманню достовірної інформації, що ґрунтується на спеціальних знаннях і підкріплена ними, наділена пролонгованою орієнтуючою й прогностичною дією, необхідною для вирішення слідчих завдань і тактичних прийомів [2, с. 37].

Потенціал обізнаних осіб містить низку положень, які полягають у тому, що спеціалісти при допиті можуть допомогти:

1) інтерпретувати відомості, що повідомляються допитуваним, який оперує у показаннях спеціальними термінами;

2) правильніше сформулювати питання, розробити план допиту;

3) надати точну оцінку спеціальним правилам;

4) зібрати дані, які можуть стати необхідними для проведення експертиз, а також сформулювати відповідне експертне завдання;

5) запобігти дачі неправдивих показань зі спеціальних питань;

6) об'єктивно й точно зафіксувати показання допитуваного.

Проведене нами дослідження показало, що в якості спеціалістів до участі в допиті можуть бути залучені:

– особи, які добре володіють знаннями фізико-хімічних властивостей медичних препаратів (знають їх види та групи, склад, ознаки), технологіями приготування ліків та інших засобів на їх основі, відомостями про вихідну сировину, правилами їх застосування, дозування, сучасного хімічного обладнання тощо. Ними можуть бути фармацевти або провізори;

– експерти-хіміки відділів експертизи наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів;

– експерти-криміналісти та спеціалісти-агрономи;

– лікарі-наркологи та психіатри;

– перекладачі, психологи та педагоги.

Зазначений перелік фахівців не є вичерпним та може бути розширений в залежності від ситуації розслідування й необхідності встановлення окремих обставин кримінального провадження.

Виходячи з того, що допит має три основні етапи (підготовчий, робочий та заключний), варіанти співпраці слідчого зі спеціалістом доцільно розглядати, дотримуючись даної послідовності.

Ефективність допиту багато в чому залежить від його підготовки. Недостатня підготовка до проведення допиту може звести нанівець його результати або призвести до обрання неправильних тактичних прийомів його здійснення. На етапі підготовки до допиту створюються необхідні умови для одержання повних та достовірних свідчень. Для цього уважно вивчають матеріали кримінального провадження (встановлені обставини злочину й відомості, які характеризують особу допитуваного), спеціальну літературу, визначаються з обставинами, що складають предмет допиту та коло питань, які підлягають з'ясування, складають план допиту [9, с. 39], встановлюють коло учасників слідчої (розшукової) дії, які мають право брати в ньому участь, та інші обставини [10, с. 10]. На осно-

ві отриманих відомостей планується індивідуальна тактика допиту (визначається найбільш вдале місце та час його проведення, готуються необхідні матеріали провадження та речові докази для їх використання в ході допиту тощо) [11, с. 78]. У випадку, якщо слідчий визнає необхідність використання в ході допиту спеціальних знань та навичок (в залежності від особи допитуваного, способу незаконних дій та обставин, які підлягають встановленню), залучається спеціаліст. Його сприяння на цьому етапі слідчої (розшукової) дії може полягати в:

- наданні слідчому необхідних відомостей (у формі консультацій) з вузькопрофесійної сфери діяльності (щодо технологій виготовлення окремих видів наркотичних засобів (етапів та послідовності синтезу), характеристик окремих хімічних реагентів та прекурсорів, деяких наркотичних засобів) [12, с. 22]; ознайомленні з довідковою та спеціальною літературою, у тому числі для розширення власних пізнань слідчого в певній галузі;

- з'ясуванні обставин, встановлених на момент проведення допиту (механізму утворення слідів), які підлягають встановленню або перевірці;

- аналізі правових положень, закріплених у діючих нормативно-правових актах (спеціальних інструкціях, правилах);

- формулюванні питань, що потребують спеціальних пізнань із певної галузі (науки, техніки тощо), які підлягають з'ясуванню та їх послідовності;

- прогнозуванні виникнення ситуацій (пов'язаних із протидією розслідуванню), визначенні шляхів їх вирішення [2, с. 39];

- виробленні незмінної лінії поведінки слідчого на всьому етапі допиту; визначенні обсягу інформації, яку доцільно пред'явити допитуваному при допиті; визначенні тактичних прийомів, послідовності їх використання в залежності від ситуації, емоційного типу та стану допитуваного;

- підготовці та встановленні науково-технічних засобів для фіксації ходу та результатів допиту з урахуванням особливостей приміщення;

- визначенні стану допитуваного на момент підготовки до допиту (сп'яніння або абстиненції) та можливості брати в ньому участь (в ситуації вживання особою наркотичного засобу) [13, с. 98].

Крім цього, слідчим повинні враховуватися: а) особистісні якості підозрюваного, які дозволяють очікувати від нього правдивих свідчень (вік, наявність або відсутність судимості, факт вживання наркотичних засобів тощо); б) наявність та важливість наявних у розпорядженні доказів, які підтверджують причетність особи до злочину; в) ролі, яку виконував підозрюваний в механізмі скоєння злочину [14, с. 81].

Під час робочого етапу допиту відбувається безпосереднє спілкування.

Спеціаліст на цій стадії допомагає слідчому встановити психологічний контакт із допитуваним. Для цього він діагностує стан особи та вказує на ті його особливості, які необхідно врахувати при допиті. Допомагає знизити

рівень напруження, активізувати позитивні якості допитуваного, обрати найбільш доцільні психологічні прийоми та допомогти їх реалізувати.

Будучи присутнім під час допиту, спеціаліст допомагає слідчому:

1. Точніше зрозуміти допитуваного, який вживає в показах:

- а) спеціальні терміни [15, с. 39], для позначення предметів і процесів саморобного або серійного виготовлення наркотичних засобів, які не співпадають із назвами, що використовуються в нормативно-правових актах (наприклад «вінт» – амфетамін тощо); б) специфічні слова, які замінюють значний об'єм розмовних висловлювань («баня» – каstrуля для випарювання розчину наркотику, «кухня» – посуд та пристосування, необхідні для виготовлення наркотичного засобу); в) нехарактерні описання процесів, які здійснюються при виготовленні наркотичного засобу, об'єднання для їх створення тощо [16, с. 193].

2. Уточнити отримані в ході допиту відомості або письмові показання (щодо обставин, які повинні стати предметом експертної оцінки або можуть служити вихідними даними для проведення судової експертизи) [17, с. 168] шляхом вивчення документів і нотаток, якими користувалася допитувана особа, постановки додаткових запитань; звернути увагу слідчого на інші докази, які підтверджують або спростовують свідчення допитуваного.

3. З'ясувати рівень володіння особою, що допитується, спеціальними знаннями (можливість відшукати методику виготовлення наркотичного засобу або самостійно провести його синтез за існуючою схемою тощо) [18, с. 90]. Так, у ході допиту підозрюваного у виготовленні та зберіганні особливо небезпечної психотропної речовини «метамфетамін» залучений спеціаліст, оцінивши свідчення допитуваного, поставив підозрюваному декілька додаткових запитань, які стосувалися етапності проведення синтезу, на які підозрюваний не дав чіткої відповіді. Після цього спеціаліст запропонував допитуваному власноруч описати технологію, яку він провів, на що останній повідомив, що не зможе її відтворити. В ході подальшого детального допиту підозрюваний визнав, що особисто не причетний до незаконного обігу наркотиків, а неправдиві свідчення давав із метою відведення підозри від своєї дружини, яка хвора на невиліковну хворобу та систематично виготовляє та вживає психотропну речовину для полегшення болю [19].

4. Викрити неправдиві свідчення, які стосуються спеціальних питань, подолати намагання особи ухилитися від давання правдивих показів [20, с. 84]. Так, у ході допиту громадянина Н., підозрюваного у виготовленні та збуті особливо небезпечної психотропної речовини «метамфетамін», останній повідомив, що під час навчання у вищому навчальному закладі на фармацевтичному факультеті вивчав методики виготовлення різних медичних препаратів. Для закріплення набутих теоретичних знань у домашніх умовах проводив пробні досліди, при цьому запевнив, що наміру виготовити вилучену у нього психотропну

речовину не мав, а намагався створити спеціальний розчин для господарських потреб. Залучений до допиту експерт-хімік допоміг слідчому оцінити відомості, повідомлені допитуваним, описати технологічний процес, який було використано (назви хімічних речовин, які було використано, їх пропорції, послідовність змішування тощо), який відповідав технології виготовлення особливо небезпечної психотропної речовини «метамфетамін», а не будь-якого іншого засобу, про що було заявлено в ході допиту. На підставі цього підозрюваний Н. змінив покази та визнав факт виготовлення психотропної речовини [21].

5. Сприйняти інформацію про ознаки зовнішності невстановлених слідством осіб, причетних до злочину, скласти їх суб'єктивний портрет; зафіксувати хід та результати допиту за допомогою технічних засобів.

6. Відібрати зразки для експертизи у випадку, коли в ході допиту особу переконали в необхідності надання певних зразків добровільно.

В окремих випадках спеціаліста доцільно залучати для надання допомоги допитуваному у викладі відомих йому обставин; встановлення ступеня обізнаності допитуваного у питаннях, які потребують спеціальних знань, спостереження за його психофізіологічними реакціями, виявлення психічних, фізичних та інших наслідків від вживання наркотичного засобу.

Крім цього, спеціаліста доцільно залучати для сприяння у використанні окремих тактичних прийомів. Результати аналізу слідчої практики дозволили типізувати тактичні прийоми, що можуть бути застосовані під час допиту. Ключові з них складають ті, які:

- застосовуються з метою шифрування оперативної інформації та конкретної цілі допиту про учасників злочинної групи та вчинений злочин;

- спрямовані на використання наявних у кримінальному провадженні доказів та пов'язані з їх демонстрацією, отриманих від інших членів злочинної групи, з метою роз'яснення їх доказового значення та створення у допитуваного уявлення про значну обізнаність слідчого;

- направлені на створення у підозрюваних уявлення про те, що інші учасники злочину дали ґрунтовні показання.

Використання даного комплексу тактичних прийомів сприяє зниженню протидії розслідуванню, руйнуванню єдиної негативної позиції допитуваних, забезпечує приховування тактичного задуму слідчого.

Відповідно до п. 3 ч. 3 ст. 69 КПК України під час допиту можлива присутність судового експерта, якщо обставини, які з'ясовуються, стосуються предметів та об'єктів судово-експертного дослідження. Його участь у слідчій (розшуковій) дії може мати значення не тільки для правильного вирішення питань, поставлених перед експертом, але й розв'язання окремих тактичних завдань. Наприклад, якщо слідчий не має у розпорядженні висновків судової експертизи по всіх епізодах злочину та не може пред'явити їх допитуваній особі в якості доказу, що підтверджує причетність

до злочину, то постановка окремих питань експертом може вказати допитуваному на поінформованість експерта про обставини події, попередивши спроби «заплутати» слідчого.

Також участь експерта в допиті буде корисною при з'ясуванні взаємозв'язків виявлених слідів, об'єктів, явищ або розслідуваних ситуацій, перевірці раніше встановлених слідчих та експертних даних, встановлення протиріч між ними, з'ясуванні додаткових відомостей і вихідних даних, необхідних для належної організації судових експертиз [22, с. 47].

Дієюю може бути участь в якості спеціаліста судового експерта, який проводив у кримінальному провадженні відповідну експертизу. Залучений таким чином спеціаліст пояснює значення висновків експертизи, деталізує особливості процесу дослідження, сутність ознак, вказаних на фото таблицях [23, с. 110]; роз'яснює методику експертного дослідження, з'ясовує, чи не суперечить вивід експертного висновку раніше даним показам, обставинам, виявленим під час проведення інших слідчих (розшукових) дій.

На заключному етапі допиту проводиться оцінка отриманої інформації з позицій її повноти, об'єктивності й всебічності. Встановлюються нез'ясовані обставини, які усуваються постановкою додаткових питань.

Залучений на цьому етапі спеціаліст допомагає слідчому: а) правильно зафіксувати свідчення допитуваного у протокол; б) в аналізі отриманої інформації, визначенні напрямків її подальшого використання (може рекомендувати призначити певний вид судової експертизи, допомагає сформулювати питання експерту); в) забезпечити умови для правильного відображення застосованих під час фіксації показів технічних засобів.

За умови недосягнення очікуваного результату допиту спеціаліст може рекомендувати слідчому змінити лінію поведінки під час проведення повторного допиту, запропонувати певні прийоми його проведення.

У разі необхідності перекладу пояснень, показань або документів, відповідно до ч. 1 ст. 68 КПК, слідчий повинен залучити перекладача (сурдоперекладача). Його участь у допиті може відбуватися у формі консультації або безпосереднього сприяння.

Консультації будуть доцільними у випадках, коли: а) учасник допиту використовує складні мовні терміни; б) неможливо дослівно перекласти деякі назви через відсутність аналогів слів у мові, якою ведеться процес.

Під час безпосередньої участі в допиті перекладач: 1) допомагає слідчому правильно викласти у протоколі мовою судочинства зміст показань та заяв допитуваних осіб (спеціальних термінів, власних імен, назв хімічних сполук, іншої важливої для вирішення провадження інформації); 2) сприяє недопущенню фактів так званих «адаптованих» перекладів – тобто, передавання не того, про що безпосередньо каже допитуваний, а по суті висновків зі сказаного, зроблених перекладачем [24, с. 133–135].

У ситуації допиту малолітньої або неповнолітньої особи слідчий зобов'язаний залучити педагога або психолога (ч. 1 ст. 226 КПК).

Під час фіксації свідчень допитуваного педагог або психолог надають допомогу в формулюванні висловлювань у тих специфічних виразах, які використовує допитувана особа, та які відповідають її віку, рівню розвитку та знанням [25, с. 83]. Крім цього, сприяють в оцінці результатів допиту, можуть рекомендувати проведення судових експертиз з метою оцінки здібностей малолітньої або неповнолітньої особи адекватно сприймати та відтворювати інформацію. Допомогти в розумінні рис особи допитуваного, проявів психологічних процесів у ході допиту й оцінці отриманої інформації.

Під час допиту слідчий сприймає переважно вербальну інформацію. З урахуванням існуючих недоліків протоколювання суттєвого значення набувають такі форми фіксації свідчень, як звуко- і відеозапис [26, с. 94].

За матеріалами кримінальних проваджень досліджуваної категорії відеозапис повинен застосовуватися у випадках необхідності проведення складних допитів (по багатоепізодних провадженнях, фігурантами яких є особливо-небезпечні злочинці, члени організованих злочинних наркогруп; осіб, які мають фізичні вади здоров'я (сліпоглухонімі); тяжкохворих; іноземців; осіб, по відношенню до яких є обґрунтовані підозри, що згодом вони можуть повністю відмовитися або змінити свідчення тощо). У подальшому результати відеозапису допиту можуть використовуватися для детального аналізу свідчень допитуваних, призначення по них відповідних судових експертиз тощо.

Наведені дані вказують на достатньо широкі можливості спеціалістів на різних етапах проведення допиту, які повинні мати ряд обмежень, серед яких: 1) гносеологічні – спеціаліст може використовувати лише ті знання, які належать до предмету науки, в якій він є фахівцем; 2) юридичні: а) спеціаліст не вправі робити висновки про правильність проведеного за його участі допиту; б) спеціаліст не може діяти самостійно. Виконуючи допоміжну роль у розслідуванні, спеціаліст у ході допиту діє відповідно до вказівок слідчого, прокурора та суду.

Висновки. Впровадження у кримінально-процесуальну діяльність досягнень науково-технічного прогресу сприяє підвищенню ефективності діяльності органів досудового розслідування. Висвітлена специфіка використання спеціальних знань при проведенні допиту в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів має бути покладена в основу алгоритмів діяльності спеціалістів різного профілю знань та програм їх реалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волчечкая Т.С. Роль и возможности ситуационного моделирования в повышении эффективности допроса / Т.С. Волчечкая // Теория та практика судової експертизи і криміналістики. Збірник науково-практичних матеріалів. – Харків: Право, 2005. – № 5. – С. 16–21.
2. Гришина Е.П. Тактические задачи участия специалиста в допросе обвиняемого / Е.П. Гришина // Следователь. – 2007. – № 2. – С. 36–39.

3. Ищенко П.П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальный и криминалистический аспекты) / П.П. Ищенко. – М.: Юридическая литература, 1990. – 158 с.
4. Коваленко В.В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій: [монографія] / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ / В.В. Коваленко. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. – 248 с.
5. Порубов Н.И. Допрос: процессуальные и криминалистические аспекты: [монографія] / Н.И. Порубов, А.Н. Порубов. – М.: Юрлитинформ, 2013. – 304 с.
6. Деятельность экспертно-криминалистических подразделений органов внутренних дел по применению экспертно-криминалистических методов и средств в раскрытии и расследовании преступлений / Под ред. д-ра юрид. наук, проф. В.А. Снеткова. – М.: ЭКЦ МВД России, 1996. – 104 с.
7. Шепітько В.Ю. Вибрані твори / Избранные труды / В.Ю. Шепітько. – Х.: Видавничая агенція «Апостіль», 2010. – 576 с.
8. Еникеев М.И. Следственные действия: психология, тактика, технология: [учебное пособие] / М.И. Еникеев, В.А. Образцов, В.Е. Эминов. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. – 216 с.
9. Коновалова В.Е. Допрос: тактика и психология: [учебное пособие] / В.Е. Коновалова. – Харьков: «Консум», 1999. – 157 с.
10. Питерцев С.К. Тактика допроса на предварительном следствии и в суде / С.К. Питерцев, А.А. Степанов. – Спб., 2001. – 146 с.
11. Клименко И.И. Проблемы расследования и предупреждения преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотических средств: [учебное пособие] / И.И. Клименко. – Барнаул, 2002. – 132 с.
12. Клевцов В.В. Использование специальных знаний при расследовании преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотических средств и психотропных веществ: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика; оперативно-розыскная деятельность» / В.В. Клевцов. – Москва, 2010. – 27 с.
13. Макеева Н.В. Расследование преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотических средств и психотропных веществ: [учебное пособие] / Н.В. Макеева, Е.Ю. Самолаева, И.В. Титовец. – МосУ МВД России, М.: Издательство «Шит-М», 2011. – 180 с.
14. Полищук Д.А. Некоторые особенности тактики допроса при расследовании преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотиков / Д.А. Полищук // Совершенствование борьбы с организованной преступностью и наркобизнесом: материалы Всероссийской межведомственной научно-практической конференции (16–17 декабря 1997 г.). Вып. 2, Москва, 1998. – С. 79–83.
15. Ищенко П.П. Специалист в следственных действиях. Уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты: [практическое пособие] / П.П. Ищенко. – М.: «Юрид. лит.», 1990. – 159 с.
16. Иванова Е.В. Специальные знания о наркотических средствах в судопроизводстве России: [монографія] / Е.В. Иванова. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2009. – 352 с.
17. Лобан И.Е. Судебно-медицинская деятельность в уголовном судопроизводстве: правовые, организационные и методические аспекты: [монографія] / И.Е. Лобан, И.Г. Заславский, В.Л. Попов. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 168 с.
18. Косміна Н.М. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків: дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук за спец. 12.00.09 – «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність» / Н.М. Косміна. – Х., 2011. – 217 с.
19. Кримінальна справа № 03-5278, Олександрівський МВ ГУМВС України в Кіровоградській області.
20. Махов В.Н. Участие специалиста в следственных действиях: [учебное пособие] / В.Н. Махов. – М.: ВИПИРМП, 1975. – 88 с.
21. Кримінальна справа № 01-1252 Золотоніський РВ ГУМВС України в Черкаській області.
22. Курзизер Е.Э. Участие специалиста в следственных действиях / Е.Э. Курзизер // Вестник ЮУрГУ. – 2008. – № 2. – С. 46–48.

23. Зинин А.М. Криминалист в следственных действиях: [учебно-практическое пособие] / А.М. Зинин. – Москва: Издательство «Экзамен» «Право и закон», 2004. – 144 с.

24. Шульга А.О. Моральні засади залучення перекладача у кримінально-процесуальну діяльність / А.О. Шульга // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: збірник наукових праць. – Донецьк: Друкарня ДЮІ ЛДУВС МВС. – 2012. – № 2. – С. 133–135.

25. Зайцева Е.А. Применение специальных познаний в уголовном судопроизводстве: [учебное пособие] / Е.А. Зайцева. – Волгоград: ВА МВД России, 2005. – 148 с.

26. Весельський В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти): [монографія] / В.К. Весельський. – Київ: НВТ «Правник» – НАВСУ, 1999. – 126 с.

УДК 343. 98

ПОЧАТОК ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ВНОРМУВАННЯ

Капустіна М.В., к. ю. н.,
доцент кафедри криміналістики
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті розглянуто проблеми вноормування початку досудового розслідування, зокрема процедури прийняття, реєстрації заяв, повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Ключові слова: початок досудового розслідування, відкриття кримінального провадження, заява, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, Єдиний реєстр досудових розслідувань.

В статье рассмотрены проблемы регламентации начала досудебного расследования, в частности процедуры принятия, регистрации заявлений, сообщений о совершенных уголовных правонарушениях и внесения сведений в Единый реестр досудебных расследований.

Ключевые слова: начало досудебного расследования, открытие уголовного производства, заявление, сообщение о совершенном уголовном правонарушении, Единый реестр досудебных расследований.

Kapustina M.V. BEGINNING OF PRE-TRIAL INVESTIGATION: PROBLEMS OF REGULATION

The problems of regulation of beginning of pre-trial investigation are considered in article, in particular procedures of acceptance, registration of statements, reports about perfect criminal offences and bringing of information in Single register of pre-trial investigations.

Key words: beginning of pre-trial investigation, opening of criminal proceedings, statement, report about perfect criminal offence, Single register of pre-trial investigations.

Постановка проблеми. Із прийняттям Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. суттєвих змін зазнала така стадія кримінального провадження, як досудове розслідування. Зокрема це пов'язано: а) з розбіжностями моментів відкриття кримінального провадження і початку спливу строків здійснення досудового розслідування; б) з віднесенням слідчого, керівника органу досудового розслідування до сторони обвинувачення; в) із здійсненням прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням та появи нової процесуальної фігури – слідчого судді, до повноважень якого належить здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні; г) із суттєвим обмеженням функцій слідчого; д) із скасуванням таких слідчих дій, як виїмка, очна ставка, відтворення обстановки та обставин події (а саме перевірки показань на місці); е) зі змінами порядку проведення таких слідчих (розшукових) дій, як обшук, пред'явлення для пізнання, допит, а також процедури залучення експерта та провадження експертних досліджень; ж) з появою нових процесуальних дій, а саме негласних слідчих (розшукових) дій та ін.

Істотних змін зазнала й процедура початку досудового розслідування. Ці зміни головним

чином пов'язані з відмовою законодавця від дослідчого кримінального процесу взагалі й стадії порушення кримінальної справи зокрема [1, с. 17]. Йдеться про інше розуміння, в порівнянні з положеннями КПК 1960 р., провідів і підстав відкриття кримінального провадження (порушення кримінальної справи), а відтак і в необхідності проведення перевірок заходів щодо визначення ознак складу злочину (ст. 97 КПК 1960 року), можливості судового оскарження відкриття кримінального провадження й початку кримінального переслідування конкретної особи тощо [2, с. 251].

Ступінь розробленості проблеми. Проблемам початку досудового розслідування, а саме особливостям відкриття кримінального провадження присвячені праці таких науковців, як: Ю.П. Аленін, В.В. Вапнярчук, А.Ф. Волобуєв, В.А. Журавель, В.І. Фаринник, В.С. Фастовець та ін. [3; 4; 5; 1; 2; 6; 7]. Аналіз праць зазначених учених-правників надає підстави стверджувати, що особливості відкриття кримінального провадження, яке замінило стадію порушення кримінальної справи, неоднозначно оцінюються науковцями. Так, Ю.П. Аленін вважає, що процесуальний порядок, запропонований ст. 214 КПК України не враховує загальні положення процесуальної діяльності та національні правові традиції. На